

2. Вашуленко М. С. Теоретичні основи формування мовної компетентності студентів технічних спеціальностей. *Інноваційні методи навчання в сучасній педагогіці: збірник наукових праць*. Харків, 2019. С. 101–107.
3. Гаценко І. О. Розвиток мовних компетенцій майбутніх фахівців юридичного профілю у процесі вивчення дисципліни «Фахова українська мова». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34 (2). С. 87–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_34%282%29__15 (дата звернення: 06.04.2025)
4. Ковальова І. О. Розвиток комунікативної компетенції студентів під час викладання дисципліни «Фахова українська мова». *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Випуск 4 (211). С. 51–57. DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-7>.
5. Ковтун О. В. Комунікативний підхід у мовній освіті: діахронічний аналіз. *Наука і освіта*. 2011. № 7. С. 50–54.
6. Панькевич О. О. Методика викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням»: комунікативний підхід. *Освіта та педагогічна наука*. 2016. № 2 (165). С. 20–25.
7. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 40 с.
8. Руденко В. П. Особливості застосування комунікативного підходу в навчанні студентів гуманітарних спеціальностей. *Актуальні проблеми вищої освіти: наукові праці*. Київ, 2019. С. 34–39.
9. Семигіна Н. В. Формування мовної компетентності в процесі вивчення професійно орієнтованої мови. *Педагогічна майстерність у навчанні іноземних мов: збірник статей*. Одеса, 2017. С. 89–94.
10. Скуратівський Л. В. Роль інтерактивних методів у розвитку професійної комунікації майбутніх медиків. *Актуальні питання педагогічної практики: матеріали Міжнар. наук.-практичн. конференції*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2019. С. 112–118.
11. Фідкевич О. Л. Методологічні аспекти формування комунікативної компетентності у контексті навчально-методичної системи особистісно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Т. 10, Вип. 21. С. 34–42.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

Ушакова Н.І.

*д. пед. н., професор, завідувач кафедри мовної підготовки І
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Пізнавальна самостійність особистості стає стійким складником когнітивно-діяльній системи, коли сформовано вміння самостійно знаходити нові знання із різних джерел і опановувати нові вміння та навички; здатність

використовувати набуті знання, вміння та навички для подальшої освіти; вміння застосовувати сформований когнітивно-діяльнісний апарат у практичній діяльності.

Сучасні освітні стандарти вимагають формування у здобувачів вищої освіти низки загальних компетентностей, серед яких зокрема такі: здатність бути критичним і самокритичним, здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями, здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел, уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатність працювати в команді та автономно, здатність спілкуватися іноземною мовою, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, навички використання інформаційних і комунікаційних технологій тощо [2]. Основою такого комплексу є вміння самостійної навчальної діяльності.

Оволодіння вміннями самостійної роботи (далі – СР) передбачає формування здатності усвідомлювати сутність предмета вивчення, встановлювати зв'язки, аналізувати складники явищ і процесів, робити висновки. Всі названі розумові операції здійснюються за допомогою мови, тому беззаперечним є зв'язок завдань формування вмінь самостійної діяльності з формуванням певного рівня комунікативної компетентності у мові навчання.

Чітке планування викладачем СР студентів є основою успішності навчання самостійної діяльності (далі – СД). Перший етап планування – створення робочих програм дисциплін. Планування має враховувати необхідність переносу на самостійну роботу вимог кваліфікаційних характеристик, ми погоджуємося з тим, що самостійна робота майбутнього бакалавра має будуватися на його навчальній діяльності, а СР магістра – на науково-дослідницькій и творчій діяльності.

Студент успішно виконає завдання для СР за умов, що: 1) чітко уявляє його мету; 2) складність завдання відповідає рівню навченості студента і

вимагає руху вперед; 3) здобувачеві вищої освіти надано алгоритм діяльності; 4) здійснюється контроль і коригування виконання СР.

Розвиток когнітивно-діяльнісних якостей студента відбуватиметься за умов поступового зменшення участі викладача у керуванні навчальною діяльністю.

Раціональна організація та успішне виконання завдань СР вимагає сформованості певного набору умінь, які названо загальнонавчальними. Це вміння планувати свою діяльність, чітко ставити й систематизувати завдання, обирати шляхи їхнього раціонального виконання, важливо вміти контролювати свою діяльність і коригувати її за результатами контролю, порівнювати отримані результати із запланованими й самостійно виправляти помилки. Саме за здатністю планувати, моделювати, програмувати й оцінювати власну діяльність визначають рівень самостійності особистості [1].

Планування – визначення мети та послідовності її досягнення. Моделювання – врахування умов діяльності, що необхідні для її виконання. Програмування – побудова послідовності виконання навчальних дій. Оцінка результатів передбачає їх порівняння з критерієм успішності. За результатами такого порівняння здійснюється коригування діяльності.

Завдання викладача – допомогти студенту виконати такі операції, для чого необхідно адекватно побудувати матеріали для СР.

На етапі планування студенту необхідно повідомити мету виконання завдань для СР, пов'язати їх із аудиторним навчальним процесом. Наприклад: *Прочитавши текст, ви познайомитесь із новими фактами (підходами, теоріями, словами, виразами, граматичними формами и т.і.), що є продовженням нашої теми «.....» и необхідно для .....*

Моделювання – підказка, які дії доцільно виконати: *Для виконання завдання вам необхідно згадати (повторити, знайти, обрати). Вы повинні вміти складати (змінювати, будувати, знаходити, вибирати и т.і.).*

Для здійснення діяльності на етапі програмування слід запропонувати студентам алгоритм виконання навчальних дій, систему вправ і завдань, безпосередньо пов'язаних із темою, що вивчається.

Характеристики завдань мають визначатися рівнями СР, що розроблено методикою викладання іноземних мов: відтворюючий (репродуктивний), напівтворчий і творчий. Відтворюючий рівень є базисом інших рівнів і відповідає за формування вербальної лексико-граматичної бази. На цьому рівні здійснюється засвоєння та закріплення мовного матеріалу. На напівтворчому рівні відбувається перенос набутих навичок і вмінь на аналогічні ситуації. СР на цьому рівні вимагає більшої розумової активності та креативності. Творчий (креативний) рівень пов'язаний із формуванням умінь здійснювати пошук під час вирішення нових комунікативних завдань.

Після виконання завдань для СР необхідна самостійна *оцінка* студентами результатів навчальної діяльності. Для цього необхідно забезпечити матеріали для СР еталоном. На підставі аналізу відповідності еталону або кількісної оцінки власних досягнень на етапі корекції студент здійснює виправлення допущених помилок.

Зазначені дії формують уміння самооцінювання. Сприйняття людиною власних якостей відбувається на тлі розуміння «як має бути», тому основою самооцінки є операції порівняння: людина порівнює себе з іншими людьми або певними еталонами та визначає ступінь відповідності чи невідповідності характеристик двох об'єктів порівняння.

Самооцінка безпосередньо пов'язана з оцінкою. Студенти «відчувають» потребу в зовнішньому оцінюванні. Зовнішні мотиви переважають на більш ранніх етапах розвитку особистості, вони викликані потребою уникнути психологічного дискомфорту в своєму соціумі, забезпечити позитивне ставлення оточуючих. На наступних етапах навчання потреба в оцінюванні починає все більше визначатися внутрішніми мотивами, які базуються на прагненні особистості мати якнайбільше достовірне уявлення про власне «Я».

Самооцінка пов'язана з рівнем домагань і визначає рівень складності завдань, які суб'єкт обирає для виконання.

Крім того, оцінка має мотивуючий характер. Оцінка має підтримувати соціальний мотив, підтверджуючи необхідність навчання для зайняття достойного місця в суспільстві, та супроводжуватися позитивними емоціями. Оцінка має юридичну силу, вона є свідоцтвом того, якого рівня успіху суб'єкт може досягти у своєму професійному майбутньому.

Головним чинником, що забезпечує формування вмінь самооцінки, є прозорість форм контролю. Самооцінка має збігатися з оцінюванням. Найбільш прозорими формами контролю, як відомо, вважають такі, де головним складником є кількісна оцінка. Тому найбільш прийнятними є тестові форми, коли за певну кількість правильних відповідей нараховується фіксований бал.

Студенту має бути наданий широкий набір різноманітних завдань, щоб він мав можливість вибрати завдання того рівня, який вважає прийнятним для себе.

Доцільно будувати систему контрольних завдань, включаючи завдання різного рівня складності; легкі завдання (виконання вправ за зразком) дають низьку оцінку; завдання середнього рівня складності мають надавати можливість обрати вид діяльності з навчальним матеріалом; складні завдання відрізняються високим ступенем ризику, але у випадку успішного виконання дають високий бал. Певна сума балів може бути отримана за умов вибору кількох легких або одного – двох складних завдань. При такому підході студент буде мотивований до навчальної діяльності і буде розуміти, що результат залежить від нього, високий результат може бути досягнутий різними шляхами.

Загальнонавчальні вміння іноземного студента, що формуються під час опанування мови навчання, можуть бути використані і для СД із фахових дисциплін відповідно до профілю майбутньої спеціальності.

Методологічним підґрунтям організації навчальної діяльності із формування таких умінь є евристика. Саме евристика організує побудову

індивідуальних освітніх траєкторій. Виокремлюють інваріантні умови евристичної освітньої діяльності, необхідні для її здійснення: креативні, когнітивні та методологічні якості учня. Освіта здійснюється у трьох видах діяльності: пізнання, створення особистісного продукту освіти і самоорганізації таких видів діяльності. Загальнонавчальні вміння розглядають як діяльнісний складник навчально-пізнавальної компетенції, формування якої є важливим завданням підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного навчатися упродовж життя. Згідно з освітніми стандартами особа має вміти формувати навчальне завдання, проектувати, контролювати, аналізувати його виконання; вміти працювати з інформацією для досягнення освітньої мети; структурувати інформацію, порівнювати, узагальнювати тощо [2].

Базовим складником загальнонавчальних умінь вважають *організаційні* вміння, головними серед яких є вміння цілепокладання, як системоутворювальні та такі, що визначають мету діяльності. Організаційні вміння забезпечують послідовне виконання всіх етапів діяльності від мети до результату, рефлексію та самоконтроль. Такі вміння отримали назву навчально-управлінських. Це планування, визначення цілей і засобів їх досягнення; організація діяльності; контроль (аналіз процесу виконання планів); регулювання (коригування планів і процесу їхньої реалізації); оцінка процесу і результатів виконання планів.

Як бачимо, навчально-управлінські вміння забезпечують планування, організацію, контроль, регулювання й аналіз учнями власної навчальної діяльності.

Навчально-інформаційні вміння забезпечують пошук, переробку та використання інформації для вирішення навчальних завдань. Інформаційні вміння класифікують відповідно до джерел інформації: текстів або реальних об'єктів. Уміння, що спрямовані на роботу з текстом, розрізняють, враховуючи усний або письмовий характер тексту, а також беручи до уваги рецептивний або продуктивний характер взаємодії з текстом. На таких підставах виокремлюють

три групи навчально-інформаційних умінь: уміння працювати з письмовими текстами, уміння працювати з усними текстами, уміння працювати з реальними об'єктами як джерелами інформації.

Навчально-логічні вміння є важливим складником розумової діяльності, вирішення навчальних завдань. Такі вміння структурують інформацію для забезпечення руху від незнання до знання. Таким чином, логічні вміння забезпечують чітке структурування постановки й виконання навчальних завдань.

Навчально-логічні вміння розділяють на дві групи. До першої належать п'ять умінь (*аналіз і синтез, порівняння, узагальнення та класифікація, визначення понять, доказ і спростування*), що відповідають основним методам мислення, які є предметом вивчення формальної логіки. Постановку та вирішення проблем відносять до другої групи, яку вивчає діалектична логіка, предметом якої є творче мислення. Саме розуміння проблеми дає поштовх здійснювати вибір способів діяльності.

Аналіз стандартів вищої освіти, зокрема загальних і фахових компетентностей, дозволяє розглядати загальнонавчальні вміння як інваріант навчальних компетентностей. Це вміння пошуку джерел інформації; відбір необхідної інформації в одному або кількох джерелах; уміння смислової переробки інформації (аналізу, порівняння, узагальнення), вміння письмової фіксації інформації для її подальшого використання (складання конспекта, плану, реферата, анотації). Для успішного функціонування таких умінь необхідно враховувати лінгвістичні характеристики текстів, із якими будуть працювати іноземні здобувачі вищої освіти, а також рівень сформованості лінгвістичної компетенції і комунікативної компетентності.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що навчальні матеріали для СР мають містити пояснення мети її виконання, зразки, коментарі. Важливим мотивуючим чинником бачимо пояснення того, які комунікативні дії студент буде здатний виконати після засвоєння запропонованого навчального контенту.

Передумовою успішного здійснення діяльності є знання, що необхідні студенту для виконання СР. Уважаємо за необхідне поетапне формування вмінь пізнавальної самостійності здобувачів вищої освіти відповідно до системи загальнонавчальних умінь і груп умінь, що описано вище. Матеріали для СР і тестового контролю є необхідними компонентами навчально-методичного комплексу кожної навчальної дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Гордєєва А. Й. Як організувати позааудиторну самостійну роботу студентів. *Іноземні мови*. 2009. №2. С.24-28.
2. Затверджені стандарти вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

FORMS AND METHODS OF ACTIVATION OF ORAL SPEECH OF FOREIGN STUDENTS AT THE INITIAL STAGE

Ahmedova A.K.

Matzko I.V.

*Senior lecturers of the Department of Language and general education of foreigners
of the Faculty of Pre-university Education
al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan*

Knowledge of a foreign language is, first of all, the ability to carry out speech communication in real situations, in accordance with the norms of behavior and speech etiquette adopted in this community. As you know, the way of verbal communication is speaking. The purpose of teaching speaking to foreign students is to develop the ability of students in accordance with their real needs and interests to carry out oral speech communication in a variety of situations.

The formation of students at the initial stage of a strong, conscious language base, studied with the communicative needs, is a fundamental factor in the further full mastery of the language as a means of communication. The ultimate goals of training, determining its content, are gradually implemented in the educational process.